

ПЕРВИННА ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

У статті обґрунтовано необхідність забезпечення первинної психологічної діагностики в інклюзивних загальноосвітніх закладах з метою виявлення серед дітей-учасників інклюзивного освітнього процесу тих, хто потребує створення спеціальних освітніх умов. На основі узагальнення та систематизації наявних наукових досліджень з проблеми готовності до навчання у школі подано схему комплексної скринінг-діагностики психічного розвитку дитини старшого дошкільного віку при вступі до інклюзивного загальноосвітнього закладу. Підкреслюється подальша необхідність апробації запропонованої схеми скринінг-діагностики, а також спрямування уваги фахівців на аналіз проблеми шкільної адаптації в умовах інклюзії у межах психологічного підходу.

Ключові слова: *інклюзивне освітнє середовище, діти з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічний супровід, готовність до навчання, первинна скринінг-діагностика.*

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення. З огляду на це, перед сучасною спеціальною освітою постає завдання вдосконалення і розвитку нових соціальних і освітніх напрямків, серед яких перспективним є інклюзивне навчання - система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу [5].

Аналіз актуальних досліджень. Інклюзивна освіта виступає як форма соціальної інтеграції. Проблему інтеграції та соціалізації осіб з психофізичними вадами, а також питання інклюзії в освіті досліджували багато науковців: В. Бондар, Л. Гречко, Т. Джонсон, Дж. Ендрю, В. Засенко, А. Колупаєва, А. Конопльова, Д. Лупарт, М. Малафеев, І. Мамайчук, Ю. Найда, М. Семаго, Н. Семаго, В. Синьов, Н. Софій, Л. Шипіцина та інші. На сьогодні достатньо повно висвітлено сутність і зміст інклюзії як альтернативної форми освіти, її правове забезпечення на міжнародному рівні; переваги і недоліки сучасного етапу становлення інклюзивної освіти на пострадянському просторі, описано загальний алгоритм психолого-педагогічного супроводу усіх учасників інклюзивного освітнього процесу тощо.

Мета статті. Але й досі існує безліч суперечливих поглядів щодо інклюзивної освіти, зокрема, актуальним є питання вивчення дезадаптуючого впливу інклюзивного освітнього середовища на всіх учасників навчального процесу та забезпечення максимально оптимальних умов освітнього середовища для усіх суб'єктів інклюзивного процесу. Це передбачає наукове обґрунтування і розробку дієвого практичного інструментарію, який би дозволив на початкових етапах шкільного навчання в інклюзивному освітньому просторі визначати індивідуальні особливості кожної дитини з метою оптимізації навчально-виховного процесу та ефективного засвоєння кожним учнем необхідних для нього знань, умінь і навичок.

Методи дослідження. Базою для розробки схеми комплексної скринінг-діагностики психічного розвитку дитини старшого дошкільного віку при вступі до інклюзивного загальноосвітнього закладу послуговували наявні наукові дослідження з проблеми готовності до навчання у школі та її психологічної діагностики (С. Банков, Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський, Н. Гуткіна, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Кравцова, Я. Коломінський, М. Лісіна, В. Мухіна, Р. Немов, Н. Нижегородцева, О. Панько, В. Шадриков та інші), які піддавалися теоретичному аналізу, систематизації та узагальненню.

Виклад основного матеріалу. Організація психолого-педагогічного супроводу процесу включення дитини з особливими освітніми потребами у загальноосвітній заклад має забезпечити адаптацію освітніх та інших соціально-психологічних навантажень, які б, з одного боку, були оптимальні і достатні для різнобічного повноцінного розвитку дитини, а з іншого - не виходили б за межі як її реальних можливостей, так і не перевищували б індивідуально допустимих навантажень для даної дитини [7]. Іншими словами, психолого-педагогічний супровід передбачає системну діяльність психолога і педагога із забезпечення соціально-психологічних умов для успішного навчання дитини в ситуації шкільної взаємодії, метою якої є створення «у межах об'єктивно даного дитині середовища умов для максимального в даній ситуації особистісного розвитку і навчання» [2, с 21].

Серед найбільш вагомих, слід відзначити два методологічних підходи до визначення поняття «супровід» і його змісту стосовно до практики психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного загальноосвітнього закладу.

Перший підхід базується на розумінні супроводу як проектування освітнього середовища, що виходить з загальногуманістичного підходу до необхідності максимального розкриття можливостей і особистісного потенціалу дитини (створення умов для максимально успішного навчання даної конкретної дитини), спираючись на вікові нормативи розвитку, основні новоутворення віку як критерії адекватності освітніх впливів, в логіці власного розвитку дитини, пріоритетності її потреб, цілей і цінностей [2].

Другий - на розумінні процесу супроводу як підтримання функціонування дитини в умовах оптимальної (для успішного розкриття свого особистісного потенціалу та успішності) ампліфікації освітніх впливів за рахунок неприпустимості її дезадаптації [6].

Незважаючи на зовнішню «однаковість» семантичних і змістовних площин обох підходів - останній виходить із розуміння обмеженості індивідуальних можливостей адаптації дитини навіть в спеціально створеному адаптивному освітньому середовищі і базується на визначенні критеріїв зони дезадаптації і зони

ризик дезадаптації як кордонів, за які в своєму впливі освітнє середовище не повинне виходити. Останнє і визначає зміст діяльності всіх фахівців психолого-педагогічного супроводу, в першу чергу, в межах розробки індивідуальної освітньої програми, її основних системоутворюючих компонентів.

Ефективно і технологічно вся система психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами може здійснюватися тільки за наявності команди фахівців супроводу, об'єднаних в психолого-медико-педагогічний консилиум освітнього закладу (далі - шкільний консилиум) - це постійно діючий скоординований колектив фахівців (представників адміністрації школи, педагогів, психологів, логопедів, тьюторів, соціальних педагогів, лікарів), який має спільні цілі та реалізує психолого-педагогічний супровід дитини з психофізичними порушеннями відповідно до індивідуальної освітньої програмою, а також здійснює супровід всіх суб'єктів інклюзивного освітнього середовища [7].

Діяльність шкільного консилиуму із забезпечення психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного освітнього закладу одним з обов'язкових етапів своєї роботи має включати первинне (поглиблене) вивчення дитини з метою попереднього виявлення дітей, які потребують організації спеціальних освітніх умов, - має проводитися попередня скринінгова діагностика. Первинну скринінг-діагностику проводить психолог освітнього закладу, а у разі відсутності у нього достатнього досвіду - корекційний педагог, досвідчений педагог або логопед. Слід мати на увазі, що ця діагностика має проводитися як з дітьми, які спрямовуються в інклюзивний освітній заклад психолого-медико-педагогічною комісією, так і з тими дітьми, які не проходили її, але можуть потребувати спеціально організованих освітніх умов і фахової допомоги для успішної адаптації до шкільного навчання (наприклад, діти, які не відвідували дошкільні навчальні заклади, або виховуються у несприятливих соціальних умовах, або належать до іншої етнічної культури тощо).

На нашу думку, актуальним у даному процесі є визначення психологічної готовності дитини до навчання у школі. Цікаво, що дослідження, виконані під керівництвом Л. Виготського, показали, що діти, які успішно навчаються в школі, на момент вступу до школи не виявляли жодних ознак зрілості тих психологічних передумов, які повинні були передувати початку навчання відповідно до теорії, яка стверджує, що навчання можливе тільки на основі дозрівання відповідних психічних функцій. Вивчивши процес навчання дітей у початковій школі, Л. Виготський робить висновок, що «...навчання спирається на незрілі психічні процеси, які тільки починають перший і основний цикли розвитку» [3, с 224]. Тобто навчання математиці, письму, природознавству тощо починається не в той момент, коли відповідні функції виявляються вже зрілими. Навпаки, незрілість функцій до початку навчання - «загальний і основний закон, до якого одностайно приводять дослідження у всіх областях шкільного викладання» [3, с 224].

Не зважаючи на те, що Л. Виготський однозначно відповідав на питання про дозрілі функції на момент навчання в школі, у нього є зауваження про нижчий поріг навчання, тобто пройдені цикли розвитку, необхідні для подальшого навчання. Навчання, яке відповідає «зоні найближчого розвитку», спирається на певний рівень актуального розвитку, який для нового етапу навчання буде нижчим порогом навчання, а потім вже можна визначити вищий поріг навчання, або «зону найближчого розвитку» [3].

Нижчий поріг навчання для дитини на межі старшого дошкільного і молодшого шкільного віку визначається присутністю тих компонентів

(психологічних характеристик), які входять у поняття психологічної готовності, а саме:

1) інтелектуальна готовність (певний рівень розвитку уваги, пам'яті, інтелекту - як загальний запас узагальнених знань і уявлень, здатність диференціювати об'єкти оточуючого світу, так і вміння діяти у внутрішньому плані, а також певний рівень розвитку пізнавальних інтересів тощо);

2) емоційно-вольова готовність (активне, дієве ставлення до власних емоцій; вміння усвідомлено підпорядковувати свої дії правилу, яке узагальнено визначає спосіб дії; вміння орієнтуватися на систему правил у роботі, слухати і виконувати інструкції дорослого, працювати за зразком тощо);

3) особистісна (у тому числі мотиваційна) готовність (сформованість «внутрішньої позиції школяра»);

4) комунікативна готовність (довільність форм спілкування із дорослими та однолітками) [4].

Нами була розроблена методика скринінг-діагностики, призначена для первинного оцінювання рівня психічного розвитку дитини старшого дошкільного віку при вступі до інклюзивного освітнього закладу, яка поєднує у собі психодіагностичну бесіду з дитиною (за зразок психодіагностичної бесіди пропонується методика С Банкова «Рівень психосоціальної зрілості» [1]) із спостереженням за її реакціями під час цього.

На початку обстеження у ході невимушеної бесіди дитині ставляться запитання. Час для відповіді необмежений. Якщо дитина відповіла неправильно, але була близько до правильної відповіді, необхідно запропонувати їй подумати ще трохи. За кожну відповідь нараховуються бали (див. «Оцінювання результатів»). Важливо врахувати, що бесіда має проводитися мовою, якою дитина спілкується у побуті (українською або російською).

Інструкція для дитини: «Привіт, я рада(ий) нашій зустрічі! Зараз я хочу дізнатися про тебе більше. Я буду ставити тобі різні питання, а ти відповідай. Деякі запитання здадуться тобі дуже легкими, а деякі - складнішими. Але нічого страшного не станеться, якщо ти не зможеш на деякі із запитань відповісти. Головне - не хвилюйся, не поспішай і думай гарненько».

Перелік питань для психодіагностичної бесіди:

1. Назви своє прізвище, ім'я, по батькові.
2. Назви прізвище, ім'я, по батькові мами й тата.
3. Ти дівчинка чи хлопчик? Ким ти будеш, коли виростеш, - жінкою чи чоловіком?
4. У тебе є брат, сестра (дідусь, бабуся)? Хто з вас старший?
5. Скільки тобі років? А скільки буде через рік? А через два роки?
6. Зараз ранок чи вечір? День чи ранок?
7. Коли ти снідаєш: ввечері чи вранці? А обідаєш вранці чи вдень?
8. Що буває раніше: обід чи вечеря?
9. Де ти живеш? Назви свою домашню адресу.
10. Де працюють твої мама, тато? Ким?
11. Ти любиш малювати? Якого кольору твій улюблений олівець? А одяг?
12. Яка зараз пора року: зима, весна, літо чи осінь? Чому ти так вважаєш?
13. Коли можна кататися на санчатах: взимку чи влітку?
14. Чому сніг буває взимку, а не влітку?
15. Що роблять листоноша, лікар, вчитель?

16. Навіщо у школі потрібні дзвоник, парта?
17. Ти хочеш вчитися у школі? Чому?
18. Покажи своє праве око, ліве вухо. Для чого потрібні очі, вуха?
19. Яких тварин ти знаєш?
20. Яких ти знаєш птахів?
21. Хто більший: корова чи коза? Птах чи бджола? У кого більше лап: у собаки чи півня?
22. Що більше: «8» чи «5»? «7» чи «3»? Порахуй від «3» до «6»; від «9» до «2».
23. Що потрібно зробити, якщо випадково зламаєш чужу річ (іграшку)?

Оцінювання результатів проводять наступним чином. За правильні відповіді на всі запитання до одного пункту (за винятком контрольних) дитина отримує 1 бал. За правильні, але неповні відповіді на запитання до одного пункту (за винятком контрольних) дитина отримує 0,5 балів.

Правильними вважаються відповіді, що відображають зміст запитання: «Мама працює інженером», «У собаки лап більше, ніж у півня». Неправильними вважаються відповіді на зразок: «Тато Коля», «Мама працює на роботі».

До контрольних завдань належать запитання 5, 8, 15, 22. Їх оцінюють таким чином:

- запитання №5 - якщо дитина може сказати скільки їй років, їй нараховується 1 бал; якщо вона називає роки з урахуванням місяців - 3 бали;
- запитання №8 - за повну домашню адресу з назвою міста нараховується 2 бали; за неповну адресу - 1 бал;
- запитання №15 - за кожне правильно вказане застосування шкільних атрибутів нараховується по 1 балу;
- запитання №22 - за правильну відповідь нараховується 2 бали.

Пункт 16 оцінюється разом з пунктами 15 і 17. Якщо в пункті 15 дитина набрала 3 бали і дала позитивну відповідь на пункт 16, то у протоколі зазначається позитивна мотивація до навчання у школі (загальна сума балів має бути не меншою 4 /чотирьох/).

Наприкінці підбивається підсумок кількісних показників. Загальна сума балів, отриманих у ході бесіди, вказує на рівень психосоціальної зрілості дитини та її готовності до шкільного навчання: 1) високий рівень - 24-29 балів (готовий до школи); 2) середній рівень - 20-23 бали (потребує незначного стимулювання); 3) низький рівень - 15-20 балів (психосоціальна незрілість, потреба у психолого-педагогічному супроводі).

У ході знайомства та проведення психодіагностичної бесіди психолог має паралельно спостерігати за особливостями реагування дитини на ситуацію обстеження. Нами пропонується орієнтовна схема спостереження із зазначенням критеріїв для скринінг-аналізу. Необхідно не пропускати жодного твердження, яке характеризує вираженість даного критерія.

Якщо прояв виражений дуже незначно або відсутній, його оцінюють у «0» балів; якщо прояв спостерігається, але не постійно (наприклад, коли дитина демонструє ознаки втоми і перенасичуваності або при відповідях на суб'єктивно складні для неї питання) - «1» бал; прояв присутній у дитини - «2» бали.

Так, спостерігаючи за поведінкою дитини (критерій 1), слід приділити увагу наступним проявам:

імпульсивність, розгальмованість; потреба у багаторазовому повторенні завдання і контролі дорослого;

поведінка недостатньо організована, незначна активність та зацікавленість; потреба у додаткових зовнішніх стимулах;

загальмованість; дитина важко включається у роботу, довго «розгойдується»;

невпевненість у власних силах; боязкість і тривожність.

Оцінюючи темпові характеристики діяльності (критерій 2), необхідно зафіксувати наявність таких проявів:

загальмованість темпу психічної діяльності, витрачається багато часу на роздуми;

темп роботи нерівномірний; швидка втома, втрата інтересу;

низька продуктивність (незначний обсяг виконання завдання через неувважність і/або знижену інтелектуальну продуктивність);

коливання функціонального стану протягом бесіди (погіршення - покращення).

Особливості взаємодії з дорослим (критерій 3) можуть проявлятися у такий спосіб:

інтерес до співпраці епізодичний, поверховий; розуміння ситуації та реагування на неї не завжди адекватне;

постійна потреба у схваленні та стимулюванні з боку дорослого;

надмірна нав'язливість, відсутність субординації;

малоконтактність, відсутність інтересу до взаємодії аж до відмови від спілкування.

Мовленнєвий розвиток (критерій 4) оцінюється за загальними характеристиками (повне логопедичне обстеження за необхідності має проводити логопед):

мовлення недостатньо чітке, труднощі звуковимови; інтонаційні особливості;

словниковий запас бідний у порівнянні з віковою нормою;

є порушення граматичної будови мовлення;

дитина неговірка, має виражені труднощі діалогу, прагне відповідати односкладно.

Звертаючи увагу на особливості емоційного реагування (критерій 5), необхідно відзначити такі прояви:

фон настрою підвищений, дитина балакуча, «усюди лізе», неадекватно реагує на зауваження;

емоційні «перепади» (афективні «спалахи»), емоційна лабільність;

настрій знижений, дитина плаксива, негативістично налаштована;

дитина виявляє агресію по відношенню до оточуючих.

Моторний розвиток (критерій 6) також оцінюється за загальними характеристиками:

наявність гіперкінезів, стереотипних або чударнацьких («вычурных») рухів;

порушена загальна координація, незграбність рухів, малорухливість;

моторна розгальмованість, гіперактивність, імпульсивність;

прояви лівобічних латеральних схильностей.

В якості первинної обробки слід вирахувати загальну суму балів за кожним з чотирьох проявів для визначення вираженості порушень кожного із

зазначених шести критеріїв спостереження. В подальшому необхідно підрахувати загальну суму вираженості негативних проявів за усіма критеріями спостереження.

Орієнтовними нормативними показниками слід вважати результати, які становлять 22-24 бали. Якщо ж за вказаними показниками дитина сумарно оцінюється більш ніж у 24 бали, це може слугувати передумовою зарахування її у групу ризику з необхідністю організації для неї спеціальних умов освіти і «запуску» комплексного психолого-педагогічного супроводу.

На основі результатів первинної скринінг-діагностики розробляється графік поглибленого обстеження дитини фахівцями закладу, кожен з яких за результатами проведення цього обстеження має скласти розгорнутий висновок про особливості психофізичного розвитку дитини, яка «включається» в інклюзивний освітній процес, поточити рекомендації щодо індивідуальних програм корекційно-розвивальної роботи та соціалізації, їх конкретних напрямків та етапів, тактики та технологій індивідуальної або групової роботи.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Зрозуміло, що поданий алгоритм організації первинної психологічної діагностики в межах психолого-педагогічного супроводу потребує подальшої апробації, а також не відображає усю специфіку даного виду фахової допомоги в умовах інклюзивних загальноосвітніх закладів. Слід пам'ятати, що психолого-педагогічного супроводу потребує не тільки дитина з особливими освітніми потребами, яка «включається» у загальноосвітнє середовище, а й усі учасники інклюзивного освітнього процесу - батьки, однокласники, педагоги. Саме такий психологічний підхід до проблеми шкільної адаптації в умовах інклюзивного навчального закладу є, на нашу думку, найоптимальнішим при побудові первинної ланки психологічної допомоги - психологічної діагностики, оскільки спрямовує увагу фахівців на аналіз наявних конфліктних взаємин дитини з т.зв. особливими освітніми потребами у системах «дитина - батьки», «дитина - однолітки та їх батьки», «дитина - вчитель», «дитина - школа», «дитина - її психічне та фізичне здоров'я, самооцінка» тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барташнікова І. А. Діагностика готовності дітей до навчання в школі / І. А. Барташнікова, О.О. Барташніков. - Тернопіль: Богдан, 1998. - С 56-58.
2. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе / М. Р. Битянова. - М.: Совершенство, 1997. - 298 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. - 5 изд., испр. - М: Лабиринт, 1999. - 352 с.
4. Грудненко Е. А. Психологическая готовность к школе. Подходы отечественных психологов к определению психологической готовности / Е. А. Грудненко / «Тенденции развития педагогической науки»: [мат-лы международ. заочной научно-практич. конференции (23 октября 2010 г.)]. - Новосибирск: Изд. «ЭНСКЕ», 2010. - 267 с. - С. 127-133.
5. Колупасва А. А. Инклюзивна освіта: реалії та перспективи : [монографія] / А. А. Колупасва. - К.: «Самміт-Книга», 2009. - 272 с
6. Семаго М. М. Сопровождение ребенка в образовательной среде. Структурно-динамическая модель / М. М. Семаго / Сб. науч. тр. кафедры коррекционной педагогики и спец. психологии. - М.: Изд-во АПКИПРО РФ, 2003. - С. 24-37.
7. Создание и апробация модели психолого-педагогического сопровождения инклюзивной практики: [метод. пособ.] / Под общ. ред. С. В. Алехиной, М. М. Семаго. - М.: МГППУ, 2012. -156 с.

REFERENCES:

1. Bartashnikova, I. A., & Bartashnikov, O. O. (1998). *Diahnostyka hotovnosti ditei do navchannia vshkoli* [Diagnostics of children's readiness for schooling] Ternopil: Bohdan.
2. Bitianova, M. R. (1997). *Organizatsiia psikhohgicheskoi raboty v shkole* [Organization of psychological work at school]. Moscow: Sovershenstvo.
3. Vygotskii, L. S. (1999). *Myshlenie i rech* [Thinking and speech]. (5th ed.). Moscow: Labirint.
4. Grudnenko, E. A. (2010). Psikhologicheskaia gotovnost k shkole. Podxody otechestvennykh psikhologov k opredeleniiu psikhologicheskoi gotovnosti [Psychological readiness for school. Approaches of domestic psychologists to the definition of psychological readiness]. In *Tendentsii razvitiia pedagogicheskoi nauki: Conference Proceedings* (pp. 127-133). Novosibirsk: Izd. «ENSKE».
5. Kolupaieva, A. A. (2009). *Inklyuzivna osvita: realii ta perspektyvy* [Inclusive education: Realities and perspectives]. Kyiv: «Sammit-Knyha».
6. Semago, M. M. (2003). Soprovozhdenie rebenka v obrazovatelnoi srede. Strukturno-dinamicheskaiia model [Accompaniment of a child in an educational environment. Structural-dynamic model]. In *Sb. nauch. tr. kafedry korrektsionnoi pedagogiki i spets. psikhologii* (pp. 24-37). Moscow: Izd-vo APKyPRO RF.
7. Alekhina, S.V., & Semago, M. M. (Eds.). (2012). *Sozdanie i aprobatsiia modeli psikhologo-pedagogicheskogo soprovozhdeniia inklyuzivnoi praktiki* [Creation and approbation of the model of psychological and pedagogical support of inclusive practice]. Moscow: MGPPU.

Ganna Afuzova. Primary Psychological Diagnostics in Inclusive Educational Space.

The article substantiates the necessity of provision of primary psychological diagnostics in inclusive educational institutions with the purpose of revealing among children participating in the inclusive educational process those who need to create special educational conditions. Primary psychological screening diagnostics is considered in the context of the activity of the school psycho-medical-pedagogical consilium as the initial stage of psychological and pedagogical support of the child with special educational needs in the inclusive educational space. The scheme of complex screening-diagnostics of mental development of the child of the senior preschool age at the entrance to the inclusive educational institution is presented on the basis of generalization and systematization of scientific researches available on the national psychology concerning the issue of readiness for study at the school. This scheme is two-component and combines a psychodiagnostic conversation with the child with the observation of reactions during this. The aim of the psychodiagnostic interview is to identify the level of psychosocial maturity of the child, while taking into account all the components of psychological readiness for school education: intellectual readiness, emotional and volitional readiness, personal (including motivational) readiness and communicative readiness. The criteria for monitoring the reactions during the psychodiagnostic conversation with the child are the behavior of the child, the pace characteristics of her activity, peculiarities of interaction with adults, speech development, features of emotional response and motor development. The article actualizes the need for practical testing of the presented scheme of comprehensive screening-diagnostics of the mental development of a child of the senior preschool age upon admission to an inclusive educational institution and the introduction of it, if it is effective, into the activities of psychologists and educators of inclusive general educational institutions. Emphasizes the further need to direct the attention of specialists to the analysis of the problem of school adaptation in conditions of inclusion within the psychological approach, which sees the reasons for the violation of the child's adaptation to the inclusive school environment, the conflicting relationships of the child with special educational needs in the systems of «child-parents», «child-peers and their parents», «child - teacher», «child - school», «child - her mental and physical health, self-esteem», etc.

Keywords: inclusive educational environment, children with special educational needs, psychological and pedagogical support, readiness for learning, primary screening diagnostics.